



ÕIGUSTEABE OSAKOND

ÜLEKRIMINALISEERIMINE

Analüüs

Timo Reinthal

kohtupraktika analüütik

Tartu

Mai 2010

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. Kuritegu Euroopa inimõiguste konventsiooni kontekstis	4
2. Statistiline ülevaade.....	6
3. Ülekriminaliseerimise tunnused.....	7
3.1. Süüteoosseisude arv	7
3.2. Normi kvaliteet.....	8
3.3. Suur karistatud isikute arv	9
3.4. Lai kaalutusõigus normi kohaldamisel.....	9
3.5. Ebahütlane praktika.....	10
3.6. Karistuse üleliigne tagajärg	10
3.6.1. Karistus välismaal	12
3.7. Norm kahjustab olulisi väärtusi ja eemaldub oluliselt menetluslikest kaitsemeetmetest.....	12
3.8. Nn "kasulik norm"	13
3.9. Motiveeritud menetlused.....	13
4. Ülekriminaliseerimise võimalikud tagajärjed	14
KOKKUVÕTE.....	14
Tabel 1 Karistusseadustiku muudatused	16

SISSEJUHATUS

Analüüsis käsitletakse Eesti süüteoõiguses esinevaid tendentse eesmärgiga anda esialgne hinnang karistusõiguse rollile õiguspärase käitumise tagamisel ning karistuspraktikale. Analüüsi koostaja rõhutab, et selles valdkonnas seadusandjale ja õiguse rakendajatele põhjendatud soovitude esitamine eeldab oluliselt sügavamalt uurimist.

Praegusel juhul on tegemist eelkõige probleemi püstitava lähenemisega.

Analüüsis tuginetakse Justiitsministeeriumi ja Politsei- ja Piirivalveameti andmetele.¹ Karistusregistri andmed ei muutu reaalselt, vaid jõuavad karistusregistrisse mõnetise viivitusega. Samuti ei kajastu karistusregistris inimese tegelik elukoht, vaid ütlustest või rahvastikuregistrist tulenev elukoht. Seega tuleb analüüsis esitatud arvudesse suhtuda kriitiliselt. Samas võimaldavad esitatud arvulised näitajad illustreerida analüüsi põhiaspekte, mitte üksnes piiritleda analüüsi esemeks olevat probleemi.

Analüüs koosneb neljast osast.

1. osa selgitab, mida loetakse kuriteoks Euroopa inimõiguste konventsiooni kontekstis, 2. osa annab statistilise ülevaate Eestis mõistetud ja määratud karistustest, 3. osa käsitleb ülekriminaliseerimist ja selle tunnuseid, 4. osa analüüsib ülekriminaliseerimise tagajärgi ja selle võimalikke ohte.

Tulenevalt Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast käsitatakse kriminaliseerimisena käesoleva töö tähenduses nii väärteokoosseisude kui ka kuriteokoosseisude sätestamist. Enamasti hõlmatakse erinevate menetluste koosseisud terminiga "süüteokoosseis".

Analüüsi on aidanud koostada Riigikohtu õigusteabe osakonna peaspetsialist Marin Sedman.

Analüüsis esitatud seisukohtadel ei ole siduvat mõju ja need ei ole käsitatavad Riigikohtu seisukohana. Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis.

¹ Eelkõige on statistilised andmed saadud karistusregistrist.

1. Kuritegu Euroopa inimõiguste konventsiooni kontekstis

Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) lahendites on esitatud kriteeriumid, mille järgi hinnata, kas mingi õiguskorra rikkumise menetlemisel on tegemist kriminaalajaga Euroopa inimõiguste konventsiooni art 6 mõttes.² Esiteks tuleb hinnata õigusrikkumise klassifikatsiooni konkreetse riigi seaduste järgi, teiseks õigusrikkumise olemust ning kolmandaks teo toimepanijat ootava karistuse raskust ja iseloomu.

Praeguses analüüsis vaatleme ainult kolmandat kriteeriumi, millel on kõige otsustavam tähtsus art 6 rikkumise tuvastamisel.

Lauko vs. Slovakkia 2. septembri 1998. a otsuses luges EIK konventsiooni art 6 lg 1 mõttes kriminaalajaks haldusõigusrikkumist, mis seisnes selles, et isik süüdistas ametivõimudele saadetud kaebustes oma naabreid alusetult lärmamises, pilkamises ja ähvardamises, ja mille eest isikut karistati 300 Slovakkia krooni suuruse rahatrahviga. Seejuures lähtus kohus õigusrikkumise klassifitseerimisel sellest, et norm, mille alusel kaebajat trahviti, oli adresseeritud määratlemata hulgale isikutele, mitte aga erilise staatusega isikute grupile; samuti sellest, et rahatrahv määrati preventiivse eesmärgiga (hoida ära uute õigusrikkumiste toimepanemist) ja sellel oli karistuslik iseloom, mis on tavapärane kriminaalkaristuse tunnus. Kohus luges vaadeldava õigusrikkumise kvalifitseerimisel ebaoluliseks, et sellise rikkumise eest polnud võimalik kohaldada vabaduskaotuslikku karistust ning et seda ei kantud kriminaalregistrisse. Samuti märkis kohus, et ähvardava karistuse suhteliselt vähene tõsidus ei muuda olemuslikult kriminaalset laadi õigusrikkumise iseloomu.³

1. veebruari 2005. a otsuses asjas Ziliberg vs. Moldova leidis EIK, et kriminaalsüüdistuseks tuleb lugeda ka isiku haldusõigusrikkumise korras karistamist sanktsioneerimata meeleavaldusel osalemise eest rahatrahviga 36 Moldova leid (3,17 eurot). Ka selles asjas viitas kohus isiku karistamise aluseks olnud normi üldisele (ja mitte isikute grupile suunatud) iseloomule. Samuti tõi kohus konkreetsele menetlusele kriminaalsüüdistuse kvaliteedi omistamisel esile asjaolu, et kaebajat karistati rahatrahviga, mille eesmärk ei olnud mitte kahjuhüvituslik, vaid preventiivne ja karistuslik. Karistuslik iseloom on aga kriminaalkaristuse tavapärane tunnus. Kohus asus seisukohale, et kaebaja karistamise aluseks olnud haldusõigusrikkumiste seadustiku üldine iseloom ja rahatrahvi eesmärk, mis hõlmas preventiivset ja karistuslikku aspekti, on piisavad, näitamaks, et kaebajat süüdistati teos, mis on käsitatav kuriteona konventsiooni mõttes. Ähvardava karistuse suhteliselt vähene tõsidus ei muuda olemuslikult kriminaalset laadi õigusrikkumise iseloomu.⁴

EIK otsustest tulenevalt ei ole oluline selleks, et otsustada, kas isikule peavad olema tagatud Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklist 6 tulenevad tagatised, mitte karistuse suurus, vaid

² Engel ja teised vs. Holland (1976) mitteametlik tõlge kättesaadav ka arvutivõrgus:

<http://www.coe.int/arc/?arc=&op=body&LaID=1&id=158&art=219&setlang=est>). Selles otsuses sõnastati kriteeriumid, mil sõjaväelase distsiplinaaraja tuleks vaadata kui kriminaalsüüdistust, kuid hilisemates otsustes on neid kriteeriume täpsustatud.

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=78154>.

³ Arvutivõrgus:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tpk197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Lauko&sessionId=53069478&skin=hudoc-en>

⁴ Arvutivõrgus:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tpk197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Ziliberg&sessionId=53070143&skin=hudoc-en>

otsustavaks saab see, kas kohaldatav mõjutusvahend on põhiliselt karistusliku iseloomuga või on muu legitiimse eesmärgiga (kahju hüvitamine, kohustust täitma sundimine jne).

Seega saab karistusõigusliku regulatsiooniga (karistusõiguse põhimõtted, konventsiooni art 6) hõlmata lisaks formaalselt karistusõiguslikena määratud õigusrikkumistele ka neid rikkumisi, mille puhul kohaldatav sunnivahend on olemuselt karistuslik (nn kvaasikaristused).

Eelnevast järeldub, et oma formaalse määratletuse tõttu on karistusõigusega hõlmatud kõik süüteod.

Karistusseadustiku (KarS) § 3 lg 2 sätestab süütegude liikidena kuriteod ja väärteod. KarS § 4 lg 1 jagab kuriteod raskusastme järgi esimese ja teise astme kuritegudeks. KarS ei näe ette erinevate raskusastmete järgi jagamist väärtegude puhul. Väärteomenetluse seadustiku (VTMS) § 53 lg 1 sätestab, et vähetähtsa väärteo eest võib kohtuväline menetleja jätta menetlusaluse isiku karistamata ja määrata hoiustrahvi. Seega saame ka väärteod jagada tinglikult kaheks: vähetähtsaks väärteod ja (muud, olulisemat õigushüve kahjustavad) väärteod. Tuleb juhtida tähelepanu sellele, et vähetähtsa väärteo kriteeriume ei sätestata seaduses ning see, kas väärtegu on vähetähtis, on kohtuvälise menetleja otsustada. Seega võib ühe isiku jaoks vales kohas üle tee minemine tähendada vähetähtsat väärtegu, samas kohas üle tee minevale teisele isikule aga juba karistatavat väärtegu. Kui kuritegude puhul on sätestatud, kui suure õigushüve riive intensiivsuse puhul on tegemist nt esimese astme kuriteoga, mitte teise astme kuriteoga, siis väärtegude puhul mingeid objektiivseid kriteeriume kehtestatud ei ole. Olukorras, kus subjektiivsete kriteeriumite alusel võib väärtegu osutada tähtsaks või vähetähtsaks, kusjuures sellest võivad isikule tuleneda oluliselt erinevad tagajärjed, tuleks asuda seisukohale, et see ei ole kooskõlas süütegude määratletuse nõudega.

Seadusandja eristab väärtegu ja kuritegu eeldatavalt õigushüvede riive intensiivsuse alusel. Üldiselt lähtutakse sellest, et juhul, kui kahjustatava õigushüve riive ei ole oluline, on tegemist väärteoga. Õigushüve intensiivselt riivavad teod määratletakse kuritegudena. Analüüsis ei keskenduta sellele, kas süütegude erinevaid liike on eristatud põhjendatult või mitte. See ei tähenda, et ka siin ei oleks probleeme. Väärteomenetluses ja kriminaalmenetluses on isikul arvestatavalt erinev õiguslik seisund. Samuti on väärtegude ja kuritegude puhul rakendatavad erinevad karistused.⁵

Nii väärteod kui ka kuriteod kantakse karistusregistrisse. VTMS § 53 lg 1 p 1 kohaselt võib vähetähtsa väärteo puhul kohtuväline menetleja jätta menetlusaluse isiku karistamata ning määrata füüsilisele isikule 25–200 krooni suuruse hoiustrahvi. VTMS § 54¹ lg 1 järgi võib osal juhtudel kohaldada isiku suhtes hoiustrahvi (kuni 3000 krooni). Sama paragrahvi lõike 3 järgi ei ole hoiustrahv süüteo eest kohaldatav karistus. VTMS § 114 lg-st 2 tulenevalt ei saa hoiatamisotsuse või trahviteate peale maakohutule kaebust esitada. Tuginedes eeltoodud EIK otsusele *Ziliberberg vs. Moldova* asjas, tuleb tunnistada, et ilmselt ei ole vähemalt kirjaliku hoiatusmenetluse puhul art-s 6 nõutud tingimused täidetud. Artikliga 6 peaks tagatama isiku tõhus osalemine kriminaalmenetluses. Kui isik aga saab trahviteate, ilma et teda oleks enne menetlusesse kaasatud, on küsitav, kas isikul on olnud võimalik ennast tõhusalt kaitsta. Artiklist 6 tulenevad õigused omandab isik alles hoiatusmenetlusest loobumisel. Vaatamata sellele, et Eesti õigus ei loe hoiustrahvi karistuseks, on see preventiivne ja karistuslik meede, mis tähendab, et EIK mõttes on tegemist karistuse ja kriminaalasjaga.

Objektiivsete kriteeriumite puudumine väärteomenetluses, otsustamiseks, kas väärtegu on vähetähtis või mitte, tähendab ka seda, et kohtuvälisele menetlejale läheb üle võim selle üle, kas isik kantakse

⁵ KarS § 3 lg-d 4 ja 5.

karistusregistrisse või mitte. Seetõttu ei peegelda karistusregistris kajastuvad andmed adekvaatselt tegelikku karistuslike meetmete kohaldamise ulatust.

2. Statistiline ülevaade

Seisuga 24. märts 2010 on karistusregistrisse kantud 580 397 kordumatut isikut. Nendest kustunud karistusega isikuid on 191 131. Karistusregistris on 524 529 korral isiku elukohaks märgitud Eesti. Kuna üldjuhul märgitakse elukoht isiku sõnade järgi, siis tõenäoliselt tuleb karistusregistrisse kantud Eestis elavate isikute arvu suhtuda mõninga kriitikaga.

Kehtivad karistused kriminaalasja eest on 92 626 isikul, väärteoasjade eest 361 270 isikul ning nii kuriteo kui ka väärteo eest 64 630 isikul. Seega on kehtivad karistused kokku 453 896 isikul. Elus olevaid kehtiva karistusega isikuid on karistusregistris 389 266. Arvestades seda, et karistusregistrisse kantud isikute puhul on Eestis elavate isikute osakaal 90,4% (524 529), võtame ka kehtivate karistustega Eestis elavate isikute osakaaluks sama protsendi. Seega peaks Eestis elavaid kehtiva karistusega isikuid olema kokku 351 896, kehtivad kriminaalkaristused on 83 734 isikul. Eesti elanike arv seisuga 1. jaanuar 2010 oli 1 340 021.⁶ Seega on kehtiva karistusega isikuid Eesti elanikkonnast 26,3% ja kehtiva kriminaalkaristusega isikuid 6,25%. Arvestada tuleb sellega, et enamiku süütegudest panevad toime tööealised isikud. Statistikaameti andmetel oli 2009. aastal vanusegrupis 15–74 aastat 348 000 tööga hõivamata isikut ning 595 800 tööga hõivatud isikut. Kokku oli 943 800 tööealist isikut. Seega on tööealistest isikutest 37,3% karistatud mõne süüteo eest ja see karistus on kehtiv, kriminaalkaristus on 8,9%-l tööealistest isikutest. Võttes aluseks karistusregistrisse kantud isikud elukoha järgi (524 529 ja see hõlmab ka kustunud karistusi), on tööealisest elanikkonnast 55,6% olnud kantud karistusregistrisse.

Väärteokoosseisud on sätestatud karistusseadustikus ja lisaks veel 147 seaduses, seega kokku 148 seaduses.⁷ Karistusregistri andmetel ja praegu Eestis kehtivate seaduste järgi on isikuid karistatud 76 seaduse alusel. Seega ligikaudu pooltes kehtivates seadustes on sätestatud küll väärteokoosseisud, kuid nende alusel ei ole kedagi väärteokorras vähemalt kiirmenetluses süüdi mõistetud.⁸

Kõige rohkem on süütegusid kantud karistusregistrisse liiklusseaduse 14¹. peatüki alusel (970 316), järgneb alkoholiseadus (232 331), liikluskindlustuse seadus (62 006) ning narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus (32 124). Samuti ületab ühistranspordiseaduse alusel karistusregistrisse kantud karistuste arv kolmekümne tuhande piiri (31 131).

Karistusseadustiku alusel on enim karistusregistrisse kantud § 262 rikkumisi (57 862) ning § 218 rikkumisi (55 257). Kahekümne tuhande piiri ületavad veel KarS § 424 järgi kvalifitseeritud rikkumised (20 199) ja süüteod KarS § 199 järgi (22 521).

KarS-is on 387 koosseisu ning eriseadustes kokku 889 koosseisu. Seega on kokku *ca* 1300 süüteokoosseisu. 2002. aastal vastu võetud karistusseadustikku on täiendatud mitu korda. Nii on seisuga 16. aprill 2010 lisatud sinna 65 koosseisu (mõningatel juhtudel koosseisu täiendatud mõne

⁶ Arvutivõrgus: <http://www.stat.ee/pohinaitajad>.

⁷ Seisuga 31. detsember 2009

⁸ Karistusregistrisse kantakse väärteoasjad, mis on tehtud kiir- ja üldmenetluses.

lõikega). Sama seisuga oli tühistatud 15 koosseisu. Juba 2002. aastal tehti 38 muudatust koosseisude sõnastuses.⁹ Tõsi, enamik neist ei muutnud koosseisu sisu oluliselt. Arvestades, et KarS sisaldab 387 eriosa paragrahvi, on uute koosseisude kehtestamisega ja tühistamisega muutunud vastuvõtmisest alates *ca* 20% karistusseadustikust. Kui arvestada sisse eriosa kõik muudatused (st nt ka muudatused, mis täpsustasid koosseisu, täiendasid koosseisu jne), siis neid on olnud kokku ligikaudu 315. See tähendab, et põhimõtteliselt on muudetud 81,4% KarS-i eriosast. Siiski tuleks tähelepanu juhtida selle, et see ei tähenda, et 81,4% paragrahvidest oleks kuidagi muudetud, sest osa paragrahve on muudetud selle aja jooksul mitu korda. Nii näiteks on § 402 muudetud alates karistusseadustiku vastu võtmisest neli korda.

Eriseadustes olevatest vääriteokoosseisudest 356 on sõnastatud kui "nõuete rikkumise" või "eeskirjade rikkumise" koosseisud. Seega on *ca* 40% normid, mida saab sisustada väga erinevalt.

Eeltoodud arvandmed lubavad püstitada hüpoteesi, et Eestis on riigi karistusõiguslik sekkumine ühiskonda liiga suur ehk siis on tegemist ülekriminaliseerimisega. Tuvastamaks täpsemalt ülekriminaliseerimise ilminguid, tuleb analüüsida nende olemasolu.

3. Ülekriminaliseerimise tunnused

Ülekriminaliseerimise mõistet ei ole võimalik üheselt defineerida. Analüüsis mõistetakse ülekriminaliseerimise all eelkõige seda, kui õiguskorra tagamiseks kasutatakse liigselt karistusõiguslikke meetmeid, millega tavaliselt kaasneb ka ülemäärane sekkumine isikute õigustesse. Üldise põhimõttena võib karistusõiguslike vahenditega sekkuda eelkõige juhul, kui isiku toime pandud tegu väärib riiklikult tugevat hukkamõistu ja see on vajalik üldise õigusrahu säilitamiseks. Seejuures peaks isikule selgelt juba enne teo tegemist olema mõistetav, et selline tegevus on taunitav.

Kuigi ülekriminaliseerimisena võiks mõista kitsalt vähetähtsate tegude tunnistamist kriminaalkuriteoks, lähtutakse analüüsis EIK praktikast ning seega laiemalt ehk süüteomenetluse kaasatoova tegevuse reguleerimist.

Järgnevates alapunktides tuuakse välja võimalikud ülekriminaliseerimise tunnused ning püütakse hinnata, kas need esinevad Eesti karistusõiguses.

3.1. Süüteokoosseisude arv

Üks objektiivseid ülekriminaliseerimise tunnuseid on süüteokoosseisude arv. 148-st praegu kehtivast seadusest 76 seaduse alusel on isikuid karistatud. Seega ligikaudu pooli eriseadustes ettenähtud süüteokoosseise ei ole rakendatud. See võib tuleneda mitmetest asjaoludest. Esiteks ei ole osa seaduste rakendamise järele vajadust, nt erakorralise seisukorra seadus; teiseks ei ole riik osa seaduste täitmist piisavalt kontrollinud; kolmandaks ei ole isikud osas seadustes olevatele vääriteokoosseisudele vastavaid tegusid toime pannud. Nii näiteks ei ole kedagi kantud karistusregistrisse erakonnaseaduse, loomatauditõrje seaduse jne rikkumise eest.

⁹ Vaata Tabel 1.

Karistusõiguslikud normid peavad ennetama õigusrikkumisi ja normi vajalikkus ei avaldu ainuüksi selle rakendamise kaudu. Samas ei tohi selliste n-õ preventiivsete normide arv olla ülemäärane. Nende normide analüüs, mida pikka aega pole kohaldatud, eeldab eraldi käsitlust ja käesoleva analüüsi alusel ei saa väita, kas ja millised süüteo koosseisud on liigsed. See vajaks oluliselt sügavamalt analüüsi, mis tooks välja kõikide süüteo koosseisude vajalikkuse ning selle, kas õiguskorra tagamiseks on peale süüteo koosseisu sätestamise muid piisavaid ja efektiivseid mittekaristuslikke haldussunni vahendeid. Näiteks on kaugkütteseaduse § 34 järgi väärteokorras karistatav tegevusloa tingimuste täitmata jätmine. Samas võiks sellise rikkumise eest pigem rakendada ettekirjutust ja sunniraha ning ka tegevusloast ilmajätmist, mitte väärteomenetluses kohaldatavat rahatrahvi.

3.2. Normi kvaliteet

356 väärteokoosseisu on eriseadustes sõnastatud kui "nõuete rikkumise eest" või "eeskirjade rikkumise eest". Praktikas tähendab see, et väärteokoosseisu saab sisustada seaduse alusel antud erinevate õigusaktide põhjal, mis mingilgi määral selliseid nõudeid reguleerivad. Selliste normide puhul, jääb tihti ebaselgeks, millisest õigusaktist need nõuded tulenevad, st millise õigusakti rikkumisel on võimalik isikut väärteokorras karistada. Nii näiteks on loomade pidamise veterinaarnõuded sätestatud ca 20-s põllumajandusministri määruses ning nende rikkumiste eest karistatakse loomatauditõrje seadus § 58² järgi. *Nullum crimen, nulla poena sine lege* põhimõtte kohaselt, mis karistusseadustiku § 2 järgi laieneb ka väärtegudele, ei ole ebamäärasus karistatavate tegude puhul lubatav. Juhul kui isiku tegu saab sisustada tervete õigusaktidega, on ebamäärasus aga ilmselge.

Lennundusseaduse § 60⁹ sätestab vastutuse ohutusnõuete rikkumise eest õhusõidukis.¹⁰ Lennundusseadus ei sisusta mõistet ohutusnõue ega seda, mida peetakse ohutusnõuete rikkumiseks õhusõidukis. Euroopa Ühenduste Komisjoni 8. augusti 2008. a määrusega nr (EÜ) 820/2008 nähti ette meetmed lennundusjulgestuse ühiste põhistandardite rakendamiseks.¹¹ Kuigi mainitud õigusakt ei sätesta konkreetselt ohutusnõudeid, võib sellest põhimõtteliselt siiski teada saada, millised on nõuded ohutuse tagamiseks õhusõidukis. Seega tuleb igapäevases käibes teada ka Euroopa Liidu õigusakte, mitte ainult sisemaiseid õigusakte.

Eeltoodud näidetest tulenevalt võib väita, et võimaliku süüteo toimepanemise vältimiseks peaks isik olema heade teadmistega jurist, kes on kursis asjaomaste seaduste ja nende alusel antud õigusaktidega. Tähelepanu tuleb juhtida ka sellele, et õigusaktide kättesaadavus ei ole ühetaoline ja alati piisav. Seaduse mittetundmine aga teatavasti ei vabasta karistusest.

Näide normi kvaliteedi kohta karistusseadustikust. Karistusseadustiku § 215 sätestab vastutuse asja omavolilise kasutamise eest. Kohtupraktikasse jõuavad peamiselt juhtumid, kus isik on võtnud kasutada teise isiku auto, sellega ringi sõitnud ning seejärel maha jätnud. Läbivaks tunnuseks tegude puhul on asja hilisem hävimine või kahjustumine. Samas on praktikast ka näiteid, kus isik on süüdi mõistetud videokaamera kasutamise eest¹² või ka teiste väheväärtuslike asjade kasutamise eest. Utreerides võiks selle koosseisu alla paigutada ka juhtumi, kus isik võtab omaniku teadmata

¹⁰ Õhusõiduki kapteni korralduse täitmata jätmise või ohutusnõuete rikkumise eest õhusõidukis reisija poolt – karistatakse rahatrahviga kuni 50 trahviühikut.

¹¹ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:221:0008:0022:ET:PDF>.

¹² Harju Maakohtu otsus nr 1-08-8665.

laualt pastapliiatsi, kasutab seda ja paneb tagasi. Kriminaalmenetluse seadustiku § 6 kohaselt tuleks ka sellisel juhul alustada kriminaalmenetlust.

Normi kvaliteedist, eelkõige määratluse nõudest lähtuvalt on Eestis olemas ülekriminaliseerimise tunnused. Seda nii kitsalt kriminaalkuritegude puhul kui ka laiemalt süütegude puhul.

3.3. Suur karistatute arv

Suur karistatud isikute arv võib tähendada karistusõiguslikku ülereguleerimist. Eestis on tööelistest elanikest kehtivate karistustega 37,3%. Karistusregistrisse kantud isikute arv tööelisest elanikkonnast on aga 55,6%. 2004. aastal läbiviidud ja 2006 koostatud Euroopa kuritegevuse taseme raport tõi välja, et Eesti on kuritegevuse tasemelt Euroopas kolmandal kohal. Eestit edastasid Inglismaa ja Iirimaa.¹³ Samas raportis tõdeti, et kõige märgatavam kuritegevuse vähenemine viimase 10 aasta jooksul on toimunud Poolas, Eestis ja Lõuna-Euroopas. Justiitsministeeriumi andmetel oli aga 2007. aastaks kuritegevuse tase Eestis langenud võrreldes 2003. aastaga 10% võrra.¹⁴ 2009. aasta seisuga oli registreeritud kuritegude arv langenud võrreldes 2003. aastaga 16%.¹⁵ Ka registreeritud kuritegude võrdluses on Eesti võrreldes Euroopa maadega suhteliselt kõrge kuritegevusega.¹⁶ 2007. aastal oli Eestis 100 000 elaniku kohta 70 kohtueelselt kinni peetavat. Samas oli see arv Soomes 10, Rootsis 18 ja Lätis 75.¹⁷

3.4. Lai kaalutusõigus normi kohaldamisel

Ulatusliku kaalutusõiguse olemasolu normi kohaldamisel tähendab täitevvõimu omavoli suurenemise võimalust. Selle tulemusel võib kahjustuda ühtse karistuspoliitika kujunemine, aga samuti kaasneda isikute põhjendamatult ebavõrdne kohtlemine. Näitena võib tuua juhu, kus täitevvõimule on antud ülemäärane kaalutusõigus, otsustamaks väärteomenetluse või kriminaalmenetluse alustamise üle. Ülemäärane kaalutusõigus võib kaasa tuua ka täitevvõimu õiguste kuritarvitamisi. Eelnev ei tähenda aga seda, nagu oleks karistusõiguses igasugune kaalutusõigus ebamõistlik. Kaalutusõigus peab tuginema seaduses sätestatud põhimõtetele ja tunnustele.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 6 sätestab kriminaalmenetluse kohustuslikkuse, sama põhimõte laieneb ka väärteomenetlusele. Seega ei ole jäetud täitevvõimu kaalutusõigusele olulist ruumi, otsustamaks menetluse algatamise üle. Samas saab tulenevalt normide kvaliteedist menetluse algatamist või algatamata jätmist põhjendada koosseisule vastavuse või siis mittevastavusega.

Eeltoodust kaalukam on aga väärtegade puhul ülemäära ulatuslik kaalutusruum karistusmäära valikul. Kohtuvälise menetleja ametkondlik killustatus ning see, et karistusi kohaldavad eelkõige juriidilise hariduseta menetlejad, ei taga siinkohal ühtset karistuspoliitikat, sealhulgas karistuste võrreldavust ühetaoliste rikkumiste puhul.

¹³ "The Burden of Crime in the EU", arvutivõrgus:

http://www.europeansafetyobservatory.eu/downloads/EUICS_The%20Burden%20of%20Crime%20in%20the%20EU.pdf.

¹⁴ Justiitsministeeriumi kommentaar raportile, arvutivõrgus: <http://www.just.ee/27535>.

¹⁵ Kuritegevus Eestis 2009. Arvutivõrgus:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=48522/Kuritegevus+Eestis+2009.+Kokkuv%F5te.pdf>.

¹⁶ Arvutivõrgus: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_intentional_homicide_rate#cite_note-un8-46.

¹⁷ Arvutivõrgus: <http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/WPTRIL.pdf>.

3.5. Ebaühtlane praktika

Normi kohaldamise ja karistuse mõistmise praktika on muu hulgas seotud normi kvaliteediga. Mida täpsem on norm, seda lihtsam on kujundada selget ja ühest praktikat.

Normi kohaldamise selge praktika olemasolu tagab õiguskindlust, sest isikul on võimalik ette näha teo etteheidetavust ja ka rakendatavaid sanktsioone. Ebaühtlane praktika seevastu võib tähendada sarnaste tegude puhul isikute põhjendamatu ebavõrdset kohtlemist.

Ebaühtlane praktika võib olla tingitud mitmetest asjaoludest. Näiteks normi kvaliteedist tulenevalt võib juhtuda, et igas ametkonnas, aga ka igas maakonnas või vallas on erinev normi kohaldamise praktika. Kohtuväliste menetlejate suure hulga ning normi kvaliteedist tulenevate probleemide koostoimel tõlgendatakse norme niivõrd erinevalt, et üks ja sama tegu erinevate menetlejate puhul võib kaasa tuua sanktsioonide rakendamise aga võib olla ka mittekaristatav. Praeguseks ei ole kohtuväliste menetlejate praktikat analüüsitud, sest selliseid andmeid ei koondata ühte andmebaasi. Rõhutada tuleb, et väärtegade osas ei ole ka üht selgelt määratud riigiorganit, kelle vastutusalas eelnimetatud küsimused tervikuna oleksid.

Ebaühtlane praktika ei ole ainult väärtete kohtuvälise menetluse probleem. Justiitsministeeriumi ja Riigikohtu koostöös tehtud karistuspraktika analüüs näitab selgelt, et karistuspraktika kuriteoasjades on ka kohtutes ebaühtlane.¹⁸ Ühelt poolt on selle põhjuseks kindlasti lihtmenetluste suur osakaal, mis on *ca* 95%. Neist omakorda kokkuleppemenetluste osakaal on *ca* 55%. See aga tähendab, et väga suures osas ei ole praktikakujundaja mitte kohus, vaid prokuratuur. Vaid 5% üldmenetluste osakaal kriminaalmenetlustes on selgelt liiga väike, et kohtupraktika saaks kujuneda ühtlaselt.

Menetluste pool on vaid üks paljudest teguritest kohtute praktika kujunemisel. Olulise tähtsusega on seaduste järjepidev ja kiire muutmine, kusjuures muudatused jõustuvad ka väga kiiresti. 315 muudatust karistusseadustiku eriosas jõustumisest kuni praeguseni on liiga palju. Selleks ajaks, kui mõni oluline tõlgendamise küsimus võib jõuda Riigikohtusse, jõutakse sätet korduvalt muuta ning tegu, mille isik toime pani, on dekriminaliseeritud.

3.6. Karistatuse üleliigne tagajärg

Karistusregistri seaduse § 3¹ lg 1 järgi lähtutakse karistusregistrisse kantud isiku karistusandmetest isiku karistatuse ja kuriteo või väärtete korduvuse arvestamisel. Karistusregistri karistusandmetel on õiguslik tähendus kuni nende kustutamiseni karistusregistri seaduse §-des 25–28 sätestatud tähtaegadel. Juhul kui isiku karistused ei ole kustunud ja karistusregistri arhiivi kantud, on isiku suhtes võimalik rakendada erinevate õigusaktide alusel mitmeid erinevaid piiranguid. Mõned piirangud tulenevad juhul, kui isik on toime pannud mingile konkreetsele kvalifikatsioonile vastava süüteo, osa piirangute puhul ei ole aga oluline kehtiva süüteo kvalifikatsioon.

¹⁸ Analüüs on kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/861/Kohtupraktika%282009%29.pdf>.

Seisuga 15. veebruar 2010 on 91 õigusakti, millest tulenevad isikule erinevad piirangud juhul, kui ta on karistatud mingi süüteo eest ning tema karistatuse andmed ei ole karistusregistrist kustunud. Nii näiteks võib relvaseaduse § 26 lg 4 järgi keelduda isikule kollektioneerimisloa andmisest, kui isik on väärteomenetluse korras karistatud ajateenistuse kohustuse eiramise või õppekogunemise eiramise eest ning see karistus ei ole kustunud.¹⁹ Väga paljudel juhtudel sõltub karistatusest tegevuslubade saamine.

Üldjuhul tuleneb enamik piiranguid isiku kriminaalkorras karistamisest. Näiteks tagatisfondi seaduse § 10 lg 3 p-st 1 tulenevalt kutsutakse nõukogu liige tagasi viivitamata, kui tema suhtes on jõustunud süüdimõistev otsus kriminaalasjas. Alati ei pea aga olema kriminaalkorras karistatud, piirang võib ilmneda ka juhul, kui isik on kriminaalasjas kahtlustatav või süüdistatav.²⁰ Samas võib piisata ka väärteo toimepanekust, et piirangut ei rakendataks mitte ainult füüsilise isiku suhtes, vaid näiteks kolmanda isiku suhtes. Ühistranspordiseaduse § 41 lg 1 p 4 järgi võib liiniloa andja keelduda tegevusloa andmisest, kui loa taotlejat, tema vedude eest vastutavat isikut või tema juures töölepingu alusel töötavat ühissõidukijuhti on ametialases tegevuses karistatud väärteo eest veokorralduse, ühissõidukijuhi töö- ja puhkeaja reguleerimise, liiklusohutuse, sõidukiohutuse või keskkonnakaitse valdkonnas ja sellest on möödunud vähem kui 12 kuud. Seega juhul, kui bussijuht jätab ristmikul suunatule näitamata ja selle eest väärteokaristus määratakse, võib järgmisel korral liiniloa andja sellele firmale tegevusluba mitte anda.²¹

Mõningatel juhtudel võib mingi piirang isikule tulla aga vaid mõistetud karistusest. Nii näiteks ei kutsuta ajateenistusse kutsealust, kellel on kehtiv karistus tahtlikult toime pandud kuriteo eest, mille eest on talle mõistetud vabadusekaotuslik karistus.²²

Kui Eesti kodanikule on üldjuhul piirangud karistusspetsiifilised, siis väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse § 28¹ lg 1 p 2 järgi saab sissesõidukeeldu kohaldamata Eestisse mitte lubada välismaalast, kes on Eestis toime pannud õigusrikkumise, ja sama lõike punkt 3 alusel isikut, kellel on talle Eestis toime pandud süüteo eest määratud või mõistetud rahaline karistus tasumata. Nagu näha, ei tee Eesti õigus vahet sellel, kas isik on karistatud väärteo või kuriteo eest, samas on rahalise karistuse mõiste defineeritud karistusseadustiku §-s 44 ning selle tõttu saab rahalist karistust mõista vaid kuriteo eest. Kuigi karistusseadustik räägib väärteo korral rahalise karistuse kohaldamisest, mitte määramisest, kasutab väärteomenetluse seadustik läbiva mõistena just rahatrahvi määramist. Ilmselt on seadusandja selle piirangu juures mõelnud rahalisi karistusi ja rahatrahve, mis on seadusesse kirja pandud kui määratavad ja mõistetavad rahalised karistused.

Eestisse mittelubamist tuleb põhjendada ja piirang peaks olema kohane, vajalik ja proportsionaalne. Seega on võimalik, et isikut, kes on toime pannud õigusrikkumise ja keda näiteks on väärteokorras karistatud, riiki ei lubata, olenemata rahalise karistuse tasumisest. Seda siis eelkõige seetõttu, et isik on Eestis pannud toime õigusrikkumise.

¹⁹ Relvaseaduse § 36 lg 1 p 14 ja lg 2.

²⁰ Kaitseleidu seaduse § 9 lg 4 p 4, politsei ja piirivalve seaduse § 40 p 3 jne.

²¹ Suunatule näitamata jätmise on karistatav liiklusseaduse § 74³⁵ järgi.

²² Kaitseväeteenistuse seaduse § 59 lg 1 p 2.

3.6.1. Karistatus välismaal

1. Soome

Soome välismaalaste seaduse § 148 lg 1 p 9 sätestab, et välismaalast (isikut, kes ei ole Euroopa Liidu kodanik) võib mitte riiki lubada, kui ta on riigis viibimise ajal kohtus süüdi mõistetud. Euroopa Liidu kodanikku võib riiki mitte lubada vaid juhul, kui ta ohustab avalikku korda ja turvalisust või rahvastiku tervislikku seisundit.²³ Soome suursaatkonna sõnul kaalutakse maksmata trahvi või rahalise karistuse puhul kõiki asjaolusid ning see võib olla takistuseks riiki lubamisel.

2. Läti

Läti saatkonna sõnul ei keelata riiki sisenemist või riigist väljumist põhjusel, et Lätis saadud rahatrahv on maksmata. Küll võib aga takistada näiteks riigist lahkumist sõidukiga, millega liiklemisel saadud rahatrahv ei ole tasutud õigel ajal.

3. Rootsi

Rootsi justiitsministeeriumi andmetel ei ole sellist seadust, mis keelaks kellegi sisenemise riiki, kui isikule on määratud rahatrahv ja see on maksmata. Rootsi välismaalaste seaduse 8. peatüki § 2 kohaselt võib välismaalase välja saata, kui tema varasema vanglakaristuse või mõne muu asjaolu tõttu on alust arvata, et ta võib uusi süütegusid korda saata Rootsis või mõnel teisel Põhjamaal.

Praegu ei tööta veel üleeuroopaline karistusregister selliselt, et operatiivselt oleks võimalik iga isiku varasemat karistatust kontrollida. Küll aga on selline võimalus peagi olemas. Kui praegu on riigil võimalik saada operatiivne ülevaade isiku karistustest vaid selles riigis toime pandud süütegude eest, siis lähemate aastate jooksul on riigil võimalik ülevaade saada ka teises riigis toime pandud süütegudest. See annab suurema võimaluse hinnata isikust tulenevaid riske riigi avalikule korrale. Ilmselt ei ole ka teise riigi täitevvõimul alust arvata, et isik, kes koduriigis rikub korda, ei tee seda ka vastuvõtvast riigis. Siinkohal aga võivadki saada otsustavaks väärtegade kanded karistusregistris. Eeldatavasti ei kirjutata ka Euroopa karistusregistris välja süüteo täpset kirjeldust ning välisriigi ametnikule tõenäoliselt ei anna seaduse lühend, paragrahv ja isegi mitte koosseisu kirjeldus muud infot kui seda, et isik on karistatud.

3.7. Norm kahjustab olulisi väärtusi ja eemaldub oluliselt menetluslikest kaitsemeetmetest

Menetluslikud kaitsemeetmed on vajalikud isiku põhiõiguste tagamiseks ja riigivõimu omavoli vältimiseks. Selliste tagatiste puudumine tähendab isiku põhiõiguste riivet, sest karistusõigusega isiku ellu sekkumine peab olema möödapääsmatu. Menetluslikest kaitsemeetmetest minnakse mööda näiteks juhul, kui luuakse menetlus, mille lõpptulemus on isiku jaoks küll preventiivne ja karistuslik, kuid menetluse iseloomust tulenevalt ei tagata menetluses isikule piisavate kaitsemeetmete olemasolu. Näiteks on sellisteks normideks süüteomenetluses rakendatavad mittekaristuslikud muud sunnivahendid.

²³ Soome välismaalaste seaduse § 156.

Väärteomenetluses on nii hoiatustrahv kui ka hoiatusmenetluses trahviteatega määratav trahv nn mittekaristuslik. See tähendab, et nende sanktsioonide rakendamist ei loeta süüteo eest toime pandud karistuse kohaldamiseks ning neid andmeid ei kanta karistusregistrisse. See aga tähendab, et isikul, kellele trahviteatega määratakse rahaline karistus, ei ole menetluslikke kaitsemeetmeid menetluse algusest peale, vaid ta saab need põhimõtteliselt alles trahviteate vaidlustamisel. Trahviteate vaidlustamisel on pööratud tõendamiskohustus aga vastupidiseks. Kui süüteomenetluses kehtiva põhimõtte järgi tuleb kohtuvälisel menetlejal või kohtueelsel menetlejal tõendada isiku süü, siis trahviteate puhul peab isik tõendama oma süütust.

Kuna hoiatusmenetluses määratavaid karistusi ei kanta karistusregistrisse, siis ei ole ka selget ülevaadet hoiatusmenetluste andmete ja rakendamise kohta.

3.8. Nn "kasulik norm"

Ülekriminaliseerimisele võivad viidata ka juhtumid, kus karistusnormi kehtestamise või rakendamise eesmärkide hulgas on oluline roll riigi fiskaalhuvidel.

Riigieelarve seaduses tuuakse ära riigi prognoositavad kulud ja tulud. Riigieelarves on paigutatud oodatavad laekumised trahvidest muude tulude alla. Nii näiteks on 2010. aasta riigieelarve lühiülevaates toodud välja, et oodatakse 353,3 miljoni krooni suuruse trahvitulu laekumist.²⁴ Kuigi trahvid on riigile oluline tuluallikas, on karistuse põhifunktsiooniks siiski isiku mõjutamine. Karistusfunktsiooni teostamine ei saa tugineda n-ö isetasuvuspõhimõttele. Oluline on, et fiskaalhuvi ei allutaks karistuse eesmärke, eriti taunitavad on katsed mõjutada menetlejate materiaalset heaolu (palk, ametihüved jne) kohaldatud karistuste rahalise väärtuse või menetletud asjade hulga kaudu.

Fiskaalhuvi tuleb vältida ka esmapilgul neutraalsete meetmete kasutamisel. Nii näiteks kehtestati 2008. aastal politseis nn rikkumiste hinnakiri, kus olid määratud ka minimaalsed trahvid rikkumiste eest. Seda kajastati laialt ajakirjanduses.²⁵ Kuigi ülalnimetatud näide osutab põhjendatud ametkondlikule huvile ühtlustada süütegude menetlemise praktikat, ei ole minimaalsete soovituslike trahvimäärade ettekirjutamine täielikus kooskõlas karistusõiguse põhimõtete ja eesmärkidega. Kui riik asetab karistusfunktsiooni teostamisel ülemäärase rõhu karistuste majanduslikule tähendusele, soodustab see karistusõiguslike meetmete ulatuslikku levikut.

3.9. Motiveeritud menetlused

Ametnike motiveerimine toimunud menetluste arvust või määratud karistuse suurusest lähtudes loob olukorra, kus ametnik ei ole huvitatud enam mitte õiglasest lahendist, vaid on huvitatud võimalikult paljude menetluste algatamisest (või suurematest karistustest). Ajalehe Postimees andmetel on 2008. aastal ka politseis rakendatud menetluste arvust lähtuvat tulemustasu süsteemi.²⁶ Otseselt ei saa menetlusi algatama motiveerimist lugeda ülekriminaliseerimise

²⁴"Taustainfo 2010. aasta riigieelarve kohta", arvutivõrgus: <http://fin.ee/doc.php?104336>.

²⁵ Arvutivõrgus: <http://www.ap3.ee/?PublicationId=9b39bcf3-5657-4ee3-a2d1-4f0826eafd05>.

²⁶ Arvutivõrgus: http://tartu.postimees.ee/100608/tartu_postimees/uudised/335891.php.

tunnuseks, kuid selline asjaolu võib põhjustada ülekriminaliseerimise. Avaliku teenistuse seaduse eelnõu 18. märtsi 2009 versiooni § 60 lg 5 sätestab, et tulemustasu ei maksta rakendatud sanktsioonide või tehtud ettekirjutuste mahust lähtuvalt.²⁷ Praegu kehtivates seadustes sellist sätet ei ole.

4. Ülekriminaliseerimise võimalikud tagajärjed

Ülekriminaliseerimine võib tuua kaasa mitmeid ebasoovitavaid muutusi ühiskonnas. Esiteks võib riigi ülemäärane karistusõiguslik sekkumine kaasa tuua isikute õiguste ja vabaduste ebamõistliku riive ja üldise vabadusõiguse toimesfääri ahenemise. Väheneb muude regulatiivsete vahendite, sh eraõiguslike ja haldusõiguslike kaitsevahendite kasutusala. Kokkuvõttes osutub kahjustatuks põhimõte, et karistusõiguslik sekkumine on vaid äärmisel juhul kasutatav meede. Vaatamata isikute menetlusõiguslikele garantiidele süüteomenetluses on süüteomenetlus isiku jaoks vaieldamatult tunduvalt koormavam kui teised õigusmenetlused.

Teiseks hakkab devalveeruma karistuse tähendus kui selline. Kui suur osa ühiskonnast on karistatud, siis võetakse õigusvastast käitumist kui loomulikku või paratamatut nähtust. See aga tähendab, et langeb ära üldpreventsiooni osa kuritegevuse ennetamisel. Juba praegu võib märgata Eesti ühiskonnas tendentsi, et väärteokaristuse olemasolusse suhtutakse leigelt. Seda eelkõige põhjusel, et väärteokaristus on äärmiselt ulatuslikult kohaldatav sunnivahend.

Kolmandaks võib ülekriminaliseerimine kaasa tuua kuritegevuse tõusu. Ühest küljest seetõttu, et karistuse mõiste on devalveerunud, teisalt aga seetõttu, et täitevvõim ei suuda enam efektiivselt kontrollida õigusrikkumisi. Täitevvõimu võimetus reageerida kõigile õigusrikkumistele aga omakorda võimendab õigusvastast käitumist. Suureneb varjatud kuritegevuse osakaal.

Neljandaks tuleneb põhiseaduse § 13 lg-st 2 karistusnormi määratluse nõue. Isiku põhiõigusi riivav säte peab olema piisavalt määratletud. Kui norm on sätestatud nii õigusselgusetult, et keskmine isik ei suuda aru saada, millist tegu ette heidetakse, tuleks kohtutel kohaldada *in dubio pro reo* põhimõtet ning tõlgendada normi nii, nagu on süüdistatavale kõige soodsam. Sellist teed on näiteks läinud USA ülemkohus.²⁸

KOKKUVÕTE

Euroopa inimõiguste konventsiooni kontekstis tuleb lugeda kriminaalkaristuseks ka väärteomenetluses rakendatavad hoiustrahvid ning trahviteadega määratud karistused. Seega tuleks tagada ka sellistel juhtudel isikute õigused vähemalt Euroopa inimõiguste konventsiooni art 6 tasemel. Praegu Eesti õigus selliseid tagatise ei anna.

²⁷ Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=41372/Avaliku+teenistuse+seaduse+eeln%F5u_18.03.2009.pdf.

²⁸ Connally vs. General Construction Co., 269 U.S. 385 (1926). Arvutivõrgus: <http://supreme.justia.com/us/269/385/case.html>.

Vaja on väärteomenetluse põhimõtted ümber vaadata. Objektiivsete kriteeriumite puudumine, otsustamiseks, kas tegemist on vähetähtsa väärteoga või väärteoga, ei ole kooskõlas määratletuse nõudega. Samuti peaks väärteokoosseisud olema selgemalt määratletud.

Riik peaks astuma samme kohtuvälise menetluse praktika ühtlustamise suunas. Kohtuväliste menetlejate praktikat (sh hoiatusmenetlusi) tuleks analüüsida.

Seadusandja peab väga hoolikalt kaaluma seda, mis valdkondades toime pandud rikkumised väärivad karistamist. Karistusõigusega isiku põhiõigustesse sekkumine peaks olema *ultima ratio* ning sellest põhimõttest hälbimine võib tuua kaasa olulised õiguskorra muutused. Samuti on oluline, et karistusest tulenevad piirangud oleks põhjendatud ja proportsionaalsed.

Ülekriminaliseerimise tunnuste analüüs näitab, et mitmed neist esinevad Eestis. Seega peaks seadusandja varakult hakkama astuma samme, et viia need ilmingud miinimumini. See tagaks ühtlase kohtupraktika ning aitaks kaasa õiguskorra kujunemisele positiivses suunas.

Tabel 1 Karistusseadustiku muudatused

aasta	muudetud §-d	lisatud	tühistatud	kommentaariid
2002	386, 389, 390	-	387, 388	RT I, 28.05.2002, 44, 28 MAKSUKORRALDUSE SEADUSEGA SEOTUD SEADUSTE MUUTMISE SEADUS
2002	(128, 129, 176, 198, 201 lg 1, 218, 258, 268, 270, 293, 297, 298, 300, 393, 402, 424, 432, 433, 446), 199, 200, 204, 293 lg 1, 294, 329, 331, 391	376 ¹ , 376 ²	-	RT I, 04.07.2002, 56, 350 KARISTUSSEADUSTIKU RAKENDAMISE SEADUS jõustus 01.09.2002
2002	302-304 (sõna asendatud)	-	-	RT I, 19.07.2002, 64, 390 KOHTUTE SEADUS jõustus 29.07.2002
2002	(200, 204, 215, 218), 402	-	-	RT I, 14.10.2002, 82, 480 KRIMINAALMENETLUSE KOODEKSI, VÄÄRISMETALLTOODETE PROOVI SEADUSE, KOHALIKU OMAVALITSUSE KORRALDUSE SEADUSE, RAVIMISEADUSE, ARHIIVISEADUSE, KONKURENTSISEADUSE JA KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 24.10.2002
2003	-	93 ¹	-	RT I, 23.12.2002, 105, 612 RAHVUSVAHELISE SANKTSIOONI SEADUS jõustus 02.01.2003
2003	160	-	-	RT I, 13.01.2003, 4, 22 EUROOPA PARLAMENDI VALIMISE SEADUS jõustus 23.01.2003
2004	(186, 204, 247, 305, 307, 325, 331), 183, 184, 185, 187, 188, 201, 213			RT I, 23.12.2003, 83, 557 KRIMINAALMENETLUSE KOODEKSI, KARISTUSSEADUSTIKU JA VÄÄRTEOMENETLUSE SEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 01.01.2004
2004	155	402 ¹ , 402 ²	-	RT I, 30.12.2003, 90, 601 ERAKONNASEADUSE MUUTMISE JA SELLEST TULENEVALT TEISTE SEADUSTE MUUTMISE SEADUS jõustus 01.01.2004
2004	151-153, 310, 315, 316	-	-	RT I, 04.06.2004, 46, 329 KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU RAKENDAMISE SEADUS jõustus 01.07.2004
2004	(232, 234, 241 ja 242, 390 (täiendatud)), 391-393, 395, 396	288 lg 2, 334 ¹	-	RT I, 09.07.2004, 54, 387 INFOÜHISKONNA TEENUSE SEADUSE, KARISTUSSEADUSTIKU, KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU, KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU RAKENDAMISE SEADUSE, RIIGISALADUSE SEADUSE JA VÄÄRTEOMENETLUSE SEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 01.07.2004
2004	399, 401, 402	-	-	RT I, 15.07.2004, 56, 401 KONKURENTSISEADUSE JA KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 01.08.2004
2005	182 (asendatud)	182 ¹	-	RT I, 23.12.2004, 88, 600 KARISTUSSEADUSTIKU JA ALKOHOLISEADUSE MUUTMISE SEADUS jõustus 02.01.2005
2006	245, 271	-	-	RT I, 14.04.2005, 20, 126

				EESTI LIPU SEADUS jõustus 01.01.2006
2006	(308, 318 (täiendatud või asendatud)), 320	323 ¹ , 331 ¹	-	RT I, 11.07.2005, 39, 308 TSIVIILKOHTUMENETLUSE SEADUSTIKU JA TÄITEMENETLUSE SEADUSTIKU RAKENDAMISE SEADUS jõustus 01.01.2006
2005	165	-	-	RT I, 08.09.2005, 47, 387 KOHALIKU OMAVALITSUSE VOLIKOGU VALIMISE SEADUSE MUUTMISE SEADUS jõustus 18.09.2005
2006	(350, 24. peatükk (asendatud))	-	-	RT I, 22.12.2005, 68, 529 LIIKLUSSEADUSE, KARISTUSSEADUSTIKU JA KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 01.01.2006
2006	(318, 320 (asendatud))	-	-	RT I, 03.02.2006, 7, 42 TSIVIILKOHTUMENETLUSE SEADUSTIKU, TÄITEMENETLUSE SEADUSTIKU JA NENDEGA SEONDUVATE TEISTE SEADUSTE MUUTMISE SEADUS jõustus 04.02.2006
2006	-	225 ¹ , 298 ¹	-	RT I, 15.05.2006, 21, 160 PROKURATUURISEADUSE, KARISTUSSEADUSTIKU, VÄÄRTEOMENETLUSE SEADUSTIKU, KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU JA INFOÜHISKONNA TEENUSE SEADUSE MUUTMISE SEADUS jõustus 25.05.2006
2006	164	-	-	RT I, 04.07.2006, 30, 231 VALIMISSEADUSTE, RAHVAHÄÄLETUSE SEADUSE JA KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 14.07.2006
2006	141, 144-146 (asendatud), 117, 119, 142, 143, 175, 176, 177, 178, 268	143 ¹ , 268 ¹ , 331 ² ,	-	RT I, 06.07.2006, 31, 233 KARISTUSSEADUSTIKU, KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU, TUNNISTAJAKAITSE SEADUSE JA VÄÄRTEOMENETLUSE SEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 16.07.2006
2006	92, 152 (täiendatud), 151	-	-	RT I, 06.07.2006, 31, 234 ELEKTROONILISE SIDE SEADUSE, INFOÜHISKONNA TEENUSE SEADUSE, KARISTUSSEADUSTIKU, KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU JA VÄÄRTEOMENETLUSE SEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 16.07.2006
2007	(133, 189, 237, 175 lõige 2, § 176 lõige 5, § 184 lõige 5, § 185 lõige 4, § 255 lõige 2, § 256 lõige 2, § 268 lõige 2, § 268 ¹ lõige 5, § 414 lõige 7 ja § 415 lõige 3 294, 391 ja 392, 394 (täiendatud - konfiskeerimine))	-	-	RT I, 09.01.2007, 2, 7 RAHAPESU JA TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMISE SEADUSE, KOHTUTÄITURI SEADUSE, KARISTUSSEADUSTIKU, KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU, RIIGI ÕIGUSABI SEADUSE JA TÄITEMENETLUSE SEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 01.02.2007
2007	(§ 114 punktis 7, § 199 lõike 2 punktis 1, § 200 lõike 2 punktis 1, § 240 lõike 2	133 lg 2 ¹ , lg 2 ² 134 lg 3 ja 4,	196, 220, 221, 289, 290, 299	RT I, 16.02.2007, 13, 69 KARISTUSSEADUSTIKU JA SELLE MUUTMISEGA SEONDUVATE SEADUSTE

	<p>punktis 2, § 248 lõike 2 punktis 2, § 251 lõike 3 punktis 2, § 252 lõike 2 punktis 2, § 263 punktis 3, § 327 lõikes 2, § 392 lõikes 1, § 405 lõikes 2 ja § 415 lõikes 1 asendatud, 183 lõike 2 punktis 2, § 184 lõike 2 punktis 2, § 185 lõike 2 punktis 2, § 187 lõikes 2 ja § 188 lõike 2 punktis 2 asendatud), (133 lg 1, 197-199, 201 (asendatud)), 215, 216, 218, 219, 223–225, (225¹, 376²), 226, 227, 229, 230, 237, (257), 264, (281), 288, 292, (299), 300, 311, 315, (325–326), 328, (334¹), 372, 375, 376, 376¹, 376², 377, (379 lg 1), 380, 381, 384, 385, 398, (399, 402), 400, 401, (405), 413, 414, 416, 418,</p>	<p>157¹, 199 lg 3, 206¹, 209 lg 1 p 2¹, 217¹, 217², 222¹, 237¹, 237², 273³, 255 lg 1¹, 256 lg 1¹, 291¹, 300¹, 300², 311¹, 311², 311³, 316¹, 331³, 381¹, 385¹, 389¹, 389², 398¹, 418¹</p>	<p>lg 2, 378, 379 lg 2, 382, 383, 386, 389, 390</p>	<p>MUUTMISE SEADUS jõustus 15.03.2007</p>
2008	241, 242	230 ¹ , 316 ² ,	-	<p>RT I, 22.02.2007, 16, 77 RIIGISALADUSE JA SALASTATUD VÄLISTEABE SEADUS jõustus 01.01.2008</p>
2007	-	179 ¹	-	<p>RT I, 10.07.2007, 45, 320 EESTI VABARIIGI LASTEKAITSE SEADUSE, PÕHIKOOLI- JA GÜMNAASIUMISEADUSE, SOTSIAALHOOLEKANDE SEADUSE, KARISTUSREGISTRI SEADUSE, ERAKOOLISEADUSE, KUTSEÕPPEASUTUSE SEADUSE, KOOLIEELSE LASTEASUTUSE SEADUSE, NOORSOOTÕO SEADUSE, KARISTUSSEADUSTIKU, VÄÄRTEOMENETLUSE SEADUSTIKU, RIIGILÕIVUSEADUSE JA HUVIKOOLI SEADUSE MUUTMISE SEADUS jõustus 27.07.2007</p>
2008	364, 365	334 ² , 372 ¹ ,	-	<p>RT I, 04.01.2008, 1, 1 KARISTUSSEADUSTIKU JA VÄÄRTEOMENETLUSE SEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 14.01.2008</p>
2008	334 ¹	-	-	<p>RT I, 18.01.2008, 3, 21 RAHAPESU JA TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMISE SEADUS¹ jõustus 28.01.2008</p>
2008	206-208, 213, 217, (237)	216 ¹	-	<p>RT I, 14.03.2008, 13, 87 KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 24.03.2008</p>
2008	(348, 350)	-	-	<p>RT I, 13.05.2008, 19, 132 RIIGIPIIRI SEADUSE, KARISTUSSEADUSTIKU JA KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 23.05.2008</p>
2008	239	263 p 2 ¹ , 266 lg 2 p 2 ¹	-	<p>RT I, 03.07.2008, 28, 181 POLITSEISEADUSE JA SELLEGA SEONDUVATE SEADUSTE MUUTMISE SEADUS jõustus 13.07.2008</p>
2008	199 lg 2 p 9, (202), 218	-	-	<p>RT I, 18.07.2008, 33, 199</p>

				KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 28.07.2008
2008	288, 293, 294	-	-	RT I, 18.07.2008, 33, 200 KARISTUSSEADUSTIKU JA KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 28.07.2008
2008	373	-	-	RT I, 12.12.2008, 52, 288 ÄRISEADUSTIKU JA KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE NING SELLEGA SEONDUVALT TEISTE SEADUSTE MUUTMISE SEADUS jõustus 28.12.2008
2008	424	424 ¹		RT I, 17.12.2008, 54, 304 LIIKLUSSEADUSE JA KARISTUSSEADUSTIKU NING NENDEGA SEONDUVATE SEADUSTE MUUTMISE SEADUS jõustus 27.12.2008
2008	(105)	-	-	RT I, 17.12.2008, 54, 305 PUNASE RISTI NIMETUSE JA EMBLEEMI SEADUSE NING KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 27.12.2008
2009	(237)	237 ³	-	RT I, 27.03.2009, 19, 114 KARISTUSSEADUSTIKU JA MAKSUKORRALDUSE SEADUSE MUUTMISE SEADUS jõustus 06.04.2009
2009	350	-	-	RT I, 29.05.2009, 27, 166 ISIKUT TÕENDAVATE DOKUMENTIDE SEADUSE, KONSULAARSEADUSE, KARISTUSSEADUSTIKU, RIIGILÕIVUSEADUSE, VÄLISMAALASTE SEADUSE JA KODAKONDSUSE SEADUSE MUUTMISE SEADUS jõustus 30.07.2009
2010	282	-	-	RT I, 12.06.2009, 30, 177 PEREKONNASEISUTOIMINGUTE SEADUS jõustub 01.07.2010
2009	320	331 ⁴	-	RT I, 14.07.2009, 39, 261 KARISTUSSEADUSTIKU, KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU JA VANGISTUSSEADUSE MUUTMISE SEADUS jõustus 24.07.2009
2009	231-233, 235, 238, 239	234 lg 2, 234 ¹ , 235 ¹ , 235 ² , 235 ³	-	RT I, 05.11.2009, 51, 347 KARISTUSSEADUSTIKU, AVALIKU TEENISTUSE SEADUSE JA VÄLISMAALASTE SEADUSE MUUTMISE SEADUS jõustus 15.11.2009
2009	112	157 ²	-	RT I, 05.11.2009, 51, 348 KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 15.11.2009
2009	142, 331 ²	-	-	RT I, 10.12.2009, 59, 388 KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 20.12.2009
2010	(258, 334 ¹ , 334 ² , 350)	-	-	RT I, 22.12.2009, 62, 405 POLITSEI JA PIIRIVALVE SEADUSE RAKENDAMISE SEADUS jõustus 01.01.2010
2010	(319), 400,	-	-	RT I, 17.02.2010, 8, 34 KARISTUSSEADUSTIKU,

				KRIMINAALMENETLUSE SEADUSTIKU JA KONKURENTSISEADUSE MUUTMISE SEADUS jõustus 27.02.2010
2010	177, 178, 179	177 ¹ , 178 ¹	-	RT I, 05.03.2010, 10, 44 KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 15.03.2010
2010	333, 334, 340	333 ¹ , 334 lg 5, 340 lg 3	-	RT I, 18.03.2010, 11, 54 KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS jõustus 28.03.2010